

УТИЦАЈ ЕКОНОМСКЕ ДИПЛОМАТИЈЕ НА МЕЂУНАРОДНЕ ОДНОСЕ

Ирис Бјелица Влајић¹

Апстракт

Економска дипломатија какаву данас познајемо спада у млађе врсте ове делатности, мада су први познати међународни уговори закључивани ради трговине посредно доприносили мирном решавању спорова и, на тај начин, миру и безбедности у свету. Значај економске дипломатије препознају средином 20. века најразвијеније државе света и посебну пажњу поклањају одабиру кадра. Специфичност ове области је да обухвата и дипломатију и међународно право и међународну трговину, као и различите актере (државе, компаније, локалне заједнице, невладине организације). Након Другог светског рата, велики број међународних организација основан је са циљем одржавања међународног мира и безбедности. Развојем нових технологија, које омогућавају брзе трансфере новца, и глобализацијом светског тржишта последњих деценија приметан је пораст организација које имају економски карактер и настају са циљем помоћи државама у одређеним регионима или универзално, ради ослобађања од доминације традиционалних сила и међународних институција. Циљ истраживања је утврђивање и представљање утицаја и значаја који савремена економска дипломатија има на промену односа међу државама јер се под њеним утицајем мењају постојећа правила у међународним односима. У ту сврху коришћене су методе анализе садржаја, историјски и компаративни метод, те методи индукције и дедукције. Резултат истраживања показује да је утицај економске дипломатије на међународне односе велики и да многе државе користе специфична средства економске дипломатије да би испуниле своје политичке циљеве. Након спроведеног истраживања закључак је да Република Србија треба да посвети пажњу развоју економске дипломатије како би успешније могла да заштити своје интересе у мултилатералној дипломатији и међународним односима.

Кључне речи: економска дипломатија, међународни односи, мултилатерална дипломатија.

Увод

Државе, које су субјекти међународних односа, међусобно успостављају различите врсте односа, непосредно са другим субјектима или посредно оснивањем и деловањем међународних организација. „Спољнополитичко заступање државе у опхођењу према другим субјектима међународног права и међународних односа“ (Džombić, 2009) називамо дипломатијом. Данас постоји неколико врста дипломатске службе, међу којима се као релативно млада активност издваја економска дипломатија. Можемо је дефинисати као „делатност чији је основни задатак заштита, унапређење и развој економске и политичке позиције државе у сфери међународних односа који су у

---

¹ Ирис Бјелица Влајић, др, редовни професор, Универзитет „Унион Никола Тесла“ Београд, Факултет за пословне студије и право, Јурија Гагарина 149а, 11000 Београд, Република Србија, Тел: +381 63274363, Е-mail: iris.bjelica.vlajic@fpp.edu.rs

процесу глобализације и за чију реализацију су потребни стручњаци са широким спектром неопходних знања из различитих области“ (Džombić, 2009). Али, ни економска дипломатија није компактна већ се унутар ње могу разликовати гране као што су билатерална и мултилатерална, војна и политичка економска дипломатија (Golubović, 2020). Међународна размена различитих добара и услуга представља основни облик међународних економских односа између актера из најмање две земље што је утицало на развој међудржавних односа, јер је размена могућа само када нема непријатељстава (Dašić, 2008). Из тог разлога, на економску дипломатију се гледа као на један од механизма доприноса међународном миру и безбедности, посебно што се после Другог светског рата поред држава појављују и други, недржавни, ентитети који учествују у међународној размени. Некад се благостање државе стицало контролом трговачких рута или природних ресурса, док је у савременом свету то стицање нових инвестиција и нових технологија. Због тога се поставља питање у којој мери економска дипломатија утиче на промену установљених међународних односа?

Утврђено је да различити облици билатералне економске дипломатије ради фокусирања на њене ресурсе и економске потенцијале постоје од давнина, док су мултилатералне активности почеле да се умножавају након Другог светског рата. Економска дипломатија има функционалну улогу, односно предузима се да би испунила одређени задатак, због чега је карактерише флексибилност која не постоји у случају традиционалне дипломатије која се руководи строгим протоколарним правилима и обичајима. За ово истраживање, посебно интересантне гране економске дипломатије су војно-економска дипломатија која се користи за дистрибуцију или набавку наоружања и војне опреме, али и за успостављање савеза и сарадње у области одбране, те политичка економска дипломатија која омогућава државама да остваре неке политичке користи кроз финансијску помоћ или друге инструменте. Задатак одређивања утицаја економске дипломатије на савремене међународне односе компликује и чињеница да не постоје конвенције које регулишу ову област.

Циљ рада

Материја економске дипломатије није регулисана међународним конвенцијама нити посебним споразумима између држава, већ се та активност одвија паралелно са неким другим дипломатским или привредним активностима. Поред тога, питању утицаја овог облика међудржавне сарадње на обликовање савремених међународних односа посвећен је мали број научних радова. Различити облици и инструменти које користи економска дипломатија резултирају у пракси која, у неким случајевим, одступа од уобичајних и устаљених правила међународног права. Истраживање је предузео како би се представиле најзначајније промене у међународним односима до којих је довело деловање економских дипломата и економско-политичко удруживање држава.

Коришћена методологија

Током истраживања и писања рада коришћене су различите научне методе, а пре свега метод анализе садржаја релевантних међународних докумената, као и домаћег законодавства. Методе поређења и дедукције коришћене су у прикупљању информација наведених у научној литератури која се бави темом економске дипломатије, док је историјски метод коришћен у анализи њеног настанка и развоја.

Резултати рада са дискусијом

Традиционална дипломатија била је искључиво усмерена на политичка питања и одвијала се иза затворених врата и унутар уског круга изабраних представника без посебних стручних знања. Модерна дипломатија постаје јавна делатност коју воде професионалне дипломате и укључује преговоре везане за различите области. Последњих деценија приметан је пораст активности из економске сфере, узроковане транснационалним економским интеракцијама због експанзије међународне трговине и моћи коју поседују неке мултинационалне компаније, те коришћења електронских трансфера новца што међународну размену убрзава и чини независном од државних банкарских институција. Тако се формира специфична делатност државних службеника названа економска дипломатија, као облик спољне политике који државе користе за постизање економске снаге и својих националних интереса (Saner and Yiu, 2003; Dašić, 2009). Државама је на располагању читав спектар економских алата, док теорија наводи задатке економске дипломатије као: откривање и обезбеђивање најбољих услова за трговину, обезбеђивање најбоље стратешке позиције за земљу, анализу финансијског стања других земаља, предвиђање флукуација на међународном тржишту, успостављање контаката са страним комерцијалним предузећима, допринос изради међународних конвенција и стандардизацији трговинских уговора (Ferjan, 2015; Klačić i dr., 2022).

Међутим, мада се економска дипломатија везује за дипломатску службу, постоје неке специфичности које је неопходно истаћи. Пре свега, начин успостављања економске сарадње је мање формалан од успостављања дипломатске сарадње између држава. Када се ради о билатералној економској дипломатији, она се најчешће одвија у склопу сталне дипломатске мисије где се именују економски аташеи или путем економске парадипломатије код које две државе размењују информације и податке о економском потенцијалу и потреби за сарадњом посредством недипломатских служби (привредне коморе, представништва, научне институције, НВО). Активности које предузимају за циљ имају заштиту националних компанија и производа, сарадњу са органима и институцијама државе пријема, компаративну анализу и идентификовање додирних тачака, проучавање законодавства земље пријема, представљање домаћих произвођача и брендова, те обезбеђење најповољнијих услова у спољнотрговинским пословима за своју страну и повезивање са страним привредним субјектима (Džombić, 2009). Други тип економске дипломатије је мултилатерална дипломатија која постоји у облику конференција, сталних мисија држава у међународним организацијама и мисија међународних организација упућених држави којима је циљ позиционирање и представљање потенцијала сопствене државе у међународном економском окружењу, прикупљање информација о кретањима на тржишту, вођење билатералних и мултилатералних економских преговора, обезбеђивање страних инвестиција, трансфера знања и технологија, те припрема међународних конвенција и споразума о сарадњи. Мисије држава при међународним организацијама имају стални карактер, при чему су њихов положај, рад, привилегије и имунитети детаљно регулисани Њујоршком конвенцијом о специјалним мисијама из 1969. године и пословником међународне организације. Привремено учешће је у облику делегације на конференцији или другој врсти састанка различитих тема (политичке, правне, административне и посебне, мировне и друге), који може организовати међународна организација или држава. (Nikołajew, 2013).

Мултилатерална дипломатија почиње у 19. веку, иако је пуни развој доживела након Другог светског рата оснивањем Уједињених нација, њених агенција, као и низа регионалних организација. Дефинишемо је као организовану сарадњу, сталног или привременог карактера, више субјеката међународног права засновану на претходно утврђеним правилима и процедурама. У време настанка глобализације, као феномена међузависности и повезаности привредних субјеката и држава које карактерише одсуство једнакости међу учесницима на тржишту, потребна је активнија улога државе ради усклађивања економског богатства са геополитичким циљевима, односно прилагођавања приоритета и привреде захтевима тржишта. Из тог разлога, мање развијене државе су принуђене да траже решења која ће им помоћи да помире захтеве различитих интересних група и инвеститора који преговарају са позиције моћи. То значи да је прикупљање информација које би допринеле економском расту и оснаживању земље истовремено и оруђе и циљ (Raičević, 2006). Пракса показује да се земље које заостају у развоју економске дипломатије теже пробијају на међународном тржишту (Ristić i Petrović, 2016). Међународно окружење је најбољи форум за остваривање националних циљева државе.

Као резултат немогућности постизања значајнијег напретка у мултилатералним трговинским преговорима убрзано су се почели стварати и ширити билатерални и регионални трговински споразуми, путем којих је за државе било лакше да директно остварују своје трговинске интересе. Активна реализација нове политике Европске уније управо се огледа у преговарању са многим земљама и блоковима у свету и потписивањем свеобухватних споразума о трговини. С друге стране, економски развој Кине чини ову земљу све привлачнијим економским (трговинским и инвестиционим) партнером у прве две деценије XXI века. (Jelisavac Trošić, 2021)

Први облици регионалне сарадње били су везани за војне савезе. Након Другог светског рата, Поглавље VIII Повеље УН садржи одредбе о коришћењу регионалних механизма у одржавању мира и сарадњи са Саветом безбедности УН чиме се исиче значај регионалне сарадње. Показало се да се регионална дипломатија фокусира на интеракцију између држава због географске повезаности али и уочених економских и безбедносних користи и средства за подстицање солидарности и интеграције. Регионалне организације постале су прво форум за регионалну политички сарадњу, а потом и за економска удруживања.

Савремени систем за размену светских валута, који чине Светска банка (СБ) и Међународни монетарни фонд (ММФ), успостављен је 1. јула 1944. године. Њиме је долар постао основна валута за трговинску размену. У почетку, систем се базирао на златној подлози, али је укидањем фиксних девизних курсева 1971. Дошло до либерализације тржишта капитала и слободне флукуације страних валута у односу на амерички долар. Ово је додатно оснажило америчку привреду, али и учврстило САД у овим институцијама, чиме је успостављен систем који погодује богатим земљама, а осиромашује слабије привреде, угрожавајући светски мир и безбедност јер је присутна стална потражња за капиталом, приступом тржишту, енергији и сировинама. (Pić, 2016)

Деценијска доминација САД угрожена је привредним развојом држава у Азији и Јужној Америци, које су започеле да се удружују и стварају пандан постојећем систему. Стварају се групације које се отворено супротстављају америчкој доминацији у светској трговинској размени или злоупотреби права америчког вета на реформе

ММФ којим би земље у развоју добиле више гласова, договорана од 2010. године. (Cicea, Subić, Cvijanović, 2008.). Последњих година, ситуација на финансијском тржишту додатно је закомпликована чињеницом да финансијска помоћ не иде директно државама већ банке зарачунавају камате, чиме се увећава цена таквих финансијских пакета. (Jelisavac Trošić, 2021)

Државе се удружују због политичких, безбедносних или економских интереса, мада је све присутније њихово преплитање. Након Другог светског рата, доминантне светске силе поставиле су међународноправни систем у складу са својим интересима користећи традицију либералних демократија, тако да активност осталих субјеката међународних односа не може у значајној мери да на њега има утицај (Haggard & Beth, 1987, pp. 491-517). Међутим, у условима постојећег светског поретка, економски јаз између богатих и сиромашних у свету продубљава се у мери која озбиљно прети светском миру. Зато почетком 21. века, настају нова нетрадиционална груписања и удруживања држава у организације (BRICS, SCO, МИКТА, G-20, IBSA) којима је је циљ промена постојећег система или реформа поделе моћи уз успостављање јасних правила једнако примењивих на све. (Islam, 2019)

Одлука земаља BRIKS да оснују заједничку Развојну банку у традиционални систем уводи алтернативу коју САД и европске земље не могу да контролишу, што мења не само распоред економске већ и политичке моћи у свету. (Ilić, 2016; Islam 2019) Воља држава чланица не поклапа се у потпуности са одлукама међународне организације, која испуњење основних принципа организације ставља испред интереса појединачне чланице. Усвајају се норме међународног права, дистрибуирају информације, омогућава техничка сарадња (Böhning, 1999; Islam, 2019) Новоосноване организације истичу неопходност успостављања равнотеже у међународним економским односима заснованим на пуном суверенитету свих народа над својим природним и људским изворима и активностима, укључујући својину, коришћење и располагање, уклањање неравноправних и по мир опасних разлика између индустријски развијених и земаља у развоју. (Илић, 2016) Неке од новостворених организација међу своје основне циљеве укључују и нове, нетрадиционалне вредности, као што су женско предузетништво, једнакост полова, глобално загревање или коришћење консензуса у међународним односима. (Islam, 2019) Ове групе и организације отворено се залажу за укидање било ког облика хегемоније у међународним односима, користећи и удружујући своје економске капацитете за утицај на регионалну или светску политику. (Islam, 2019)

Закључак

Основни задатак дипломатије је да представља, заступа, штити и информисе своју државу о значајним питањима (политичким, привредним, војним, безбедносним, културне сарадње, екологије и др.) јер постоји много области од интереса за државу у њеним односима са другим субјектима међународног права.

Утицај спољне политике земље слања и пријема, међународног окружења, технолошко, правно и социокултурно окружење, циклично наступање криза у савременим економским токовима и борба националних држава са њиховим негативним ефектима доводе до јачања протекционизма, регионализације светске привреде и промена у економској политици, јер су све земље, и развијене и оне у развоју, у међусобној зависности јер због глобализације криза ретко погађа само две земље. Забраном употребе силе у међународним односима, државама преостају само

дипломатска средства за решавање спорова. Стога мултилатерална сарадња представља оптималан начин да све заинтересоване земље реше одређено питање. У случају субрегионалне припадности, где земље деле сличну историју, културу и наслеђе, често се организовањем међународних конференција или организација решавају отворена питања са суседним или другим заинтересованим земљама. Али, слободна комуникација омогућава постизање договора у различитим областима и коришћење свих дозвољених средстава. Развој економске дипломатије започет у осамнаестом веку еволуирао је са унапређеним видовима транспорта, што је допринело бољој повезаности земаља и њиховог тржишта. Борба за ресурсе, рану снагу и политичку доминацију почиње да се одвија путем инвестиција у друге државе. Приметна је тенденција промене традиционалног поретка од стране држава али и транснационалних компанија. Постојање региона у којим је радна снага јефтина, а државна власт слаба или корумпирана, па је могуће користити пропусте у регулисању заштите радника, заштити околине или приступа ресурсима доводи до пребацивања производње у те делове света. Развој економске дипломатије захтева образован кадар, тачне и ажурне информације, као и мрежу веза и контаката, због чега економске дипломате треба да буду свестране особе са завидним степеном образовања, способностима изражавања и прилагођавања, искуством у избору извора прикупљања и селекције информација.

Успешно вођење економске дипломатске активности за земљу има вишеструке користи. Поред оних које се јасно издвајају као што је развијање економских, техничких и других облика сарадње са другим земљама омогућавањем извоза домаћих производа, односно наступа домаћих привредних субјеката у међународним економским односима, ту ју много значајнији, мада мање очигледне користи попут: усаглашавања са циљевима националне економске стратегије и развоја земље, одржавања економске безбедности и стабилности, интернационализација привреде и јачање конкурентности. Из тог разлога, земље Западне Европе имају посебне организационе целине унутар својих министарстава спољних послова посвећеним економској дипломатији.

Законодавство Републике Србије не познаје институцију економске дипломатије већ само традиционалну билатералну и мултилатералну дипломатију, па у Министарству спољних послова не постоји таква целина већ се формирањем Министарства за економске односе и Развојне агенције покушало стварање кадрова оспособљених за ове послове. Нажалост, учинак је био прилично слаб. Из тог разлога, неопходно је да унутар Министарства изврши специјализован избор и едукација кадра чији би рад био посвећен унапређењу положаја Србије у међународном економском окружењу.

Литература

1. Berridge G. R. (1995). *Diplomacy. Theory and Practice*, London, United Kingdom
2. Börzel TA, Zürn M (2021) Contestations of the liberal international order: From liberal multilateralism to postnational liberalism- International organization, Cambridge press, UK
3. Дашић, Д. (2009). *Дипломатско лобирање*, Анали пословне економије, 3 (3), стр. 119-128. Београд, Република Србија.
4. Дашић, Д. (2008). *Савремена дипломатија*, Делта прес, Београд, Република Србија.

5. Цомбић, И., (2009). *Економска дипломатија као фактор економског развоја*, *Анали пословне економије*, 3 (3), стр. 7-27, Универзитет за пословни инжењеринг и менаџмент Бања Лука, Босна и Херцеговина
6. Цомбић, И. (2009). *Улога економске дипломатије у глобализацији економских токова*, *Анали пословне економије*, 3 (4), стр. 7-31, Универзитет за пословни инжењеринг и менаџмент Бања Лука, Босна и Херцеговина
7. Ферјан, И. (2015). *Економска дипломатија & привлачење СДИ*, *Међународна политика*, бр. 1157, стр. 5-18, Институт за међународну политику и привреду, Београд, Република Србија
8. Голубовић, З. (2020). *Савремена економска дипломатија*, Партенон, Београд, Република Србија.
9. Haas E. B. (2024). *Beyond the Nation-State: Functionalism and International Organization*, ECPR Press, Colchester, United Kingdom
10. Haggard S, Simmons B. A. (1987). *Theories of international regimes*. *International Organization* 41, no. 3, 491-517.
11. Илић Б, Праћа Н, Коларски И (2016). *Економско-политички аспекти новог светског поретка*, *Одитор*, вол. 2, бр. 3, стр. 49-62, Центар за економска и финансијска истраживања, Београд, Република Србија
12. Islam MD Nazmul (2019). *BRICS, MIKTA, SCO and IBSA: Emerging Global Organizations and Groups - A Paradigm Shift for New World Order*, *Adam Akademi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol.9/2: 471-490. Turkey
13. Јелисавец Трошић С, Тошовић-Стевановић А, Ристановић В (2021). *Криза светске економије на почетку XXI века*, *Институт за међународну политику и привреду*, Београд, Република Србија
14. Клацић, Н, Гавриловић М, Мацура М. (2022). *Економска дипломатија као основ и инструмент у остварењу циљева привреде државе*, *Трендови у пословању*, Вол 10, бр.20 свеска 2, пп. 83-92. Београд, Република Србија
15. Крећа М, Милисављевић Б (2006). *Право међународног заступања (Дипломатско и конзуларно право)*, Правни факултет Универзитета у Београду, Република Србија.
16. Lake D. A., Martin L. L. and Risse, T. (2021). *Challenges to the Liberal Order: Reflections on International Organization*, Cambridge University Press, United Kingdom
17. Louis M, Maertens L (2021). *Why International Organizations Hate Politics*, Taylor & Francis, Milton Park, United Kingdom
18. Милисављевић, Б. (2021). *Дипломатско и конзуларно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Република Србија.
19. Митић М, Ђорђевић, С. (2007). *Дипломатско и конзуларно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Република Србија.
20. Niokołajew, J. (2013). *The concept and classification of special missions according to the doctrine of international law*, *Review of Comparative Law*, Vol. XVIII, pp.129-146, Catholic University of Lublin (KUL), Lublin, Poland.
21. Раичевић, М. М. (2006). *Економска дипломатија*, *Институт за економску дипломатију*, Београд, Србија.

22. Reuter P, Chapman J.M. (2024). *International Institutions*, Routledge, London, United Kingdom
23. Ристић Петровић, Д. (2016) *Савремена економска дипломатија као инструмент остваривања привредних циљева Републике Србије*, Мегатренд ревија, Вол. 13, Но 3, стр. 131-154, Београд, Република Србија.
24. Satow E.M. (1920). *International Congresses*, London, United Kingdom
25. Saner, R., Yiu, L. (2003). *International Economic Diplomacy: Mutationis in Post-Modern Times*, Discussion Papers in Diplomacy, Netherlands Institute of International Relations "Clingendael", Haag, Netherland.
26. Вельић З (2008). *Дипломатски протокол*, Службени лист СРЈ, Београд, Република Србија.
27. Зорин В. А. (1977). *Основы дипломатической службы*, Издательство Международных отношений, Москва, Руска Федерација

THE IMPACT OF ECONOMIC DIPLOMACY ON INTERNATIONAL RELATIONS

Iris Bjelica Vlajić²

Abstract

Economic diplomacy as we know it today belongs to the younger types of this activity, although the first international agreements were concluded for the purpose of trade, contributing to the peaceful resolution of disputes and, indirectly, peace and security in the world. The importance of economic diplomacy was recognized by the most developed countries of the world in the mid-20th century and they paid special attention to the selection of personnel. The specificity of this field is that it includes diplomacy and international law and international trade, as well as various actors (states, companies, local communities, non-governmental organizations). After World War II, a large number of international organizations were founded with the aim of maintaining international peace and security. With the development of new technologies that enable rapid money transfers and the globalization of the world market in recent decades, there has been a noticeable increase in organizations that have an economic character and are created with the aim of helping countries in certain regions or universally, in order to free themselves from the dominance of traditional powers and international institutions. The aim of the research is to determine and present the impact and significance that contemporary economic diplomacy has on changing relations between states, as it influences the existing rules in international relations. For this purpose, the methods of content analysis, historical and comparative methods, and induction and deduction methods were used. The results of the research show that the impact of economic diplomacy on international relations is great and that many states use specific means of economic diplomacy to achieve their political goals. After conducting the research, the conclusion is that the Republic of Serbia should pay attention to the development of economic diplomacy in order to more successfully protect its interests in multilateral diplomacy and international relations.

Key words: *economic diplomacy, international relations, multilateral diplomacy.*

---

² Iris Bjelica Vlajić, PhD, Full Professor, University "Union Nikola Tesla" Belgrade, Faculty of Business Studies and Law, Jurijsa Gagarina 149a, 11000 Belgrade, Republic of Serbia, Phone: +381 63274363, E-mail: iris.bjelica.vlajic@fbsp.edu.rs